

УДК 336.13

Д. В. Нехайчук,
докторант, ОРИДУ НАДУ при Президентіві України

НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ СКЛАДОВИХ ІНВЕСТИЦІЙНО-ФІНАНСОВОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНІВ

D. Nekhaychuk,
the doctoral of ORISM NASM of the President of Ukraine

DIRECTIONS OPTIMIZATION FORM OF INVESTMENT AND FINANCIAL INFRASTRUCTURE
OF THE REGION

У науковій статті розглянуто питання оптимізації складових інвестиційно-фінансової інфраструктури регіонів України. Доведено, що стан забезпечення регіонів фінансовими ресурсами характеризується непривабливістю господарської системи для інвесторів, недостатністю власних коштів місцевих бюджетів для вирішення покладених завдань, скороченням частки субвенцій на соціально-економічний розвиток, а також обмеженістю можливості кредитування проектів місцевого розвитку. Особисто автором запропоновано принципово нову концептуальну модель функціонування інвестиційно-фінансової інфраструктури регіонів. Робляться висновки щодо нерівномірності розміщення та рівня розвитку продуктивних сил, необхідності вдосконалення законодавчої бази в частині регулювання їх діяльності, а також запропоновано стратегічні напрями реформування системи фінансового забезпечення регіонів.

There are describes how to optimize the components of investment and financial infrastructure of the regions of Ukraine in the scientific article. It is proved that the state provide financial resources of regions characterized by unattractive economic system for investors, lack of own funds of local budgets to solve the assigned tasks, reduction of the share of subventions for social and economic development, as well as the limited lending opportunities of local development projects. Personally, the author offers a radically new conceptual model of the investment and financial infrastructure of the regions. Conclusions about the uneven distribution and the level of development of the productive forces, the need to improve the legislative framework in the regulation of their activities, as well as the strategic directions of reforming the system of financial support regions.

Ключові слова: інвестиційно-фінансова інфраструктура, регіон, фінансове забезпечення, розвиток, фінансовий механізм.

Key words: investment and financial infrastructure, region, financial security, development, financial mechanism.

ВСТУП

Ресурсне забезпечення розвитку регіонів в Україні є проблемою, яка з різним успіхом, проте лише частково, вирішувалася упродовж тривалого часу. Система надання фінансової підтримки територіям завжди перебувала у значній залежності від рішень вищих органів влади, що не залишало місцевим органам влади та органам місцевого самоврядування простору для дій та прояву ініціативності у пошуку ресурсів. Поєднання дозвільних та рестриктивних інструментів при формуванні політики фінансової підтримки регіонів призводить до подальшого розростання масштабів залежності місцевих органів влади та самоврядування від рішень центральних органів влади. А пошук місцевою владою ресурсів для розвитку полягає на даний час у намаганнях балансувати між необхідністю фінансового забезпечення захищених статей видатків і акумулюванням коштів для розбудови господарства та інфраструктури.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Недостатність фінансових ресурсів для розвитку регіонів зумовлена низкою чинників: більшість регіонів

не мають достатньої податкової бази, є непривабливими для інвесторів, мають недостатньо потенційних можливостей та об'єктів для залучення коштів міжнародних організацій на реалізацію різних проектів. Відповідно, такі регіони більше за інших потерпають від нестачі ресурсів і тому потребують використання різноманітних механізмів та інструментів фінансової підтримки свого розвитку. Метою дослідження, викладеного в науковій статті, є визначення основних напрямів оптимізації складових інвестиційно-фінансової інфраструктури регіонів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Стан забезпечення регіонів фінансовими ресурсами має свої проблеми, охарактеризовані нижче.

1. Непривабливість господарської системи окремих регіонів для інвесторів. Про непривабливість економіки окремих регіонів для інвестування можуть свідчити обсяги інвестиційних ресурсів (як внутрішніх, так і прямих іноземних інвестицій), залучених у регіони. Так, у 2013 р. до економіки 5 регіонів з 27 було залучено по-

над половину — 58,7 % — обсягу капітальних інвестицій, з них понад чверті (25,8 %) — до підприємств м. Києва, інша частина — до Донецької, Дніпропетровської, Київської областей та АР Крим. До економіки 5 регіонів також надходить і понад дві третини — 77,5 % — прямих іноземних інвестицій, з них близько половини (49,3 %) — до м. Києва, інша частина — до Дніпропетровської, Донецької, Харківської та Київської областей [1]. Такий стан зумовлений недостатньою кількістю об'єктів капіталовкладень та несприятливим інвестиційним кліматом у регіонах.

2. Недостатність власних коштів місцевих бюджетів для вирішення покладених завдань зумовлена слабкістю податкової бази та недосконалістю механізмами розподілу ресурсів. Незважаючи на щорічне зростання обсягу власних надходжень, їхня частка у доходах місцевих бюджетів поступово зменшується. Натомість зростає частка трансфертів, які передаються з Державного бюджету: якщо у 2007 р. частка трансфертів становила 43,3 % доходів місцевих бюджетів, то за результатами 2012 р. вона становить 53,6 %, за планом 2013 р. вона мала становити 53,7 %, а за прогнозом на 2014 рік — 45,0 %. Частка місцевих бюджетів у Зведеному бюджеті України скоротилась з 50,3 % за результатами 2010 р. до 41,8 % (план 2013 р.) [2]. У січні — вересні 2013 р. у доходах місцевих бюджетів 6 з 27 регіонів частка трансфертів у перевищила 70 %, у 7 регіонах вона становила 60—70 %, у 5 регіонах — 50—60 %, і лише в 9 регіонах — менше 50 % [3].

В обсягах бюджетних ресурсів зростає частка дотацій вирівнювання і субвенцій з соціального захисту населення (на 9,7 та 12,9 % відповідно), частка інших дотацій, у т.ч. дотацій на соціально-економічний розвиток, скорочується (на 53,8 %). Відбулося збільшення обсягу трансфертів з державного бюджету у місцевих бюджетах на 2,4 % (з 80,6 до 82,5 млрд грн.) при деякому скороченні їх частки у доходах місцевих бюджетів (на 0,7 в.п. до 51,9 %).

3. Скорочення частки субвенцій на соціально-економічний розвиток у доходах місцевих бюджетів та їх обсягу, недостатність обсягу бюджету розвитку для здійснення капітальних витрат. Зокрема у загальному обсязі трансфертів у 2013 р. ця частка значно зменшилась — з 10,6 до 5,0 % в обсязі всіх субвенцій із державного бюджету.

4. Спрямованість коштів Державного фонду регіонального розвитку (Фонду) на реалізацію проектів, які не можуть надати стимулу для подальшого розвитку і лише забезпечують нагальні потреби громад, що суперечить призначенню Фонду.

5. Обмежена можливість кредитування проектів місцевого розвитку, недоступність кредитних ресурсів. Значним ресурсом для регіонів могли б стати кредитні ресурси, зокрема кошти, отримані від емісії облігацій місцевої позики — муніципальних цінних паперів (МЦП) та ресурси кредитних установ — інститутів спільного інвестування (ІСІ) та недержавних пенсійних фондів (НПФ). Проте поки що до емісії муніципальних цінних паперів вдається незначна кількість міських рад, а діяльність ІСІ та НПФ не поширена на всі регіони.

Муніципальні цінні папери мають низку переваг перед іншими видами боргових зобов'язань: відсутність застави, встановлення безпосередніх відносин з інвесторами та ін. Це обумовлює поступове зростання їх привабливості, зацікавленість органів місцевого самоврядування інструментами фондового ринку для залучення інвестицій у розвиток регіонів та їх інфраструктури і має наслідком поступове відновлення ринку муніципальних облігацій. Так, якщо у 2010 р. Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку України НКЦПФР не було зареєстровано жодного випуску облігацій місцевих позик, то у 2011 р. спостерігалось зростання зацікавленості органів місцевого самоврядування інструментами фондового ринку для залучення інве-

стицій у розвиток регіонів та їх інфраструктури. Обсяг торгів облігаціями місцевих позик у 2012 р. [4] збільшився в 4,5 рази порівняно з 2011 р. та склав 7,48 млрд грн.

У 2012 р. емісію муніципальних цінних паперів було здійснено: Київською міською радою — на суму 5415,25 млн грн., Дніпропетровською міською радою — 190,00 млн грн., Запорізькою міською радою — 50,00 млн грн., Кременчуцькою міською радою — 25,00 млн грн. (усього на суму 5680,25 млн грн.). Для порівняння: обсяг емісії облігацій місцевої позики у 2011 р. був, як зазначалося вище, 584,50 млн грн., емітентами виступили Верховна Рада АР Крим на суму 400,00 млн грн., Запорізька — 25,00 млн грн., Черкаська — 60,00 млн грн., Харківська — 99,00 млн грн. [5].

Інститути спільного інвестування та недержавні пенсійні фонди здатні акумулювати вільні грошові кошти та використовувати їх в якості інвестицій, вкладаючи у різні проекти комерційної або соціальної спрямованості. Економічні переваги інститутів спільного інвестування — це простіше управління інвестиціями, можливість диверсифікації інвестицій, відсутність мінімального терміну інвестицій у випадку вкладання коштів у відкриті інвестиційні фонди, можливість оперативного вилучення вкладених коштів у випадку необхідності, високий рівень доходності цінних паперів.

Сфера діяльності ІСІ у регіональному розрізі поступово розширюється, а сума накопичених активів зростає. Зокрема станом на кінець 2011 р. 1090 одиниць ІСІ провадили свою діяльність у 16 областях України, найбільша кількість з яких — 755 — була зосереджена в м. Києві. Загальна сума діючих активів ІСІ становила 130,34 млрд грн. Станом на кінець 2012 р. 1177 одиниць ІСІ діяли у 15 регіонах, найбільша кількість — 841 — у м. Києві. Загальна сума діючих активів складала 160,42 млрд грн.

Регіональний розподіл ІСІ у 2011 р. склався наступним чином: м. Київ — 755 компаній, Дніпропетровська область — 85, Харківська — 76, Запорізька — 34, Донецька — 33, Одеська — 21, Івано-Франківська — 20, Львівська та Полтавська — по 18, Херсонська — 9, АР Крим — 8, м. Севастополь — 5, Черкаська — 3, Кіровоградська — 2, Київська — 2, Чернівецька — 1 [6]. Регіональний розподіл ІСІ у 2012 р.: м. Київ — 841 компанія, Дніпропетровська область — 96, Харківська — 64, Донецька — 39, Запорізька — 36, Полтавська — 26, Івано-Франківська — 25, Одеська — 20, Львівська область — 19, АР Крим — 10, Херсонська — 9, м. Севастополь — 7, Черкаська — 3, Кіровоградська — 2.

Діяльність НПФ [7] характеризується тенденцією до щорічного збільшення за показниками залучених коштів та збільшення кількості зацікавлених громадян. Незважаючи на значні темпи приросту пенсійних активів протягом останніх років, вони досить невеликі, якщо порівняти їх з обсягами активів інших банківських та небанківських установ. Нагромадження недержавних пенсійних фондів за 5 років діяльності становлять менше 1 % річного обсягу бюджету Пенсійного фонду України.

Упродовж 2012 року, як і впродовж попередніх років, загальна вартість активів НПФ демонструвала тенденцію до збільшення, а саме: зростання склало 20,3 %, і станом на кінець 2012 р. цей показник становив 1,66 млрд грн. НПФ загальною кількістю 84 одиниці провадили свою діяльність у 10 регіонах України. Для порівняння: на кінець 2011 р. загальна вартість активів 88 одиниць НПФ становила 1,38 млрд грн. НПФ провадили свою діяльність у 11 регіонах України.

Регіональний розподіл НПФ у 2012 р.: м. Київ — 65, Донецька область — 5, Дніпропетровська — 4, Львівська, Івано-Франківська та Харківська — по 2, Одеська, Херсонська та Запорізька області та АР Крим — по 1 (всього 84 одиниці). Регіональний розподіл НПФ у 2011 р.: м. Київ — 66, Донецька область — 5, Дніпропетровська — 4, Харківська та Івано-Франківська — по 3, Львівська — 2, Херсонська, Одеська, Київська, Запорізька області та АР Крим — по 1 (всього 88 одиниць).

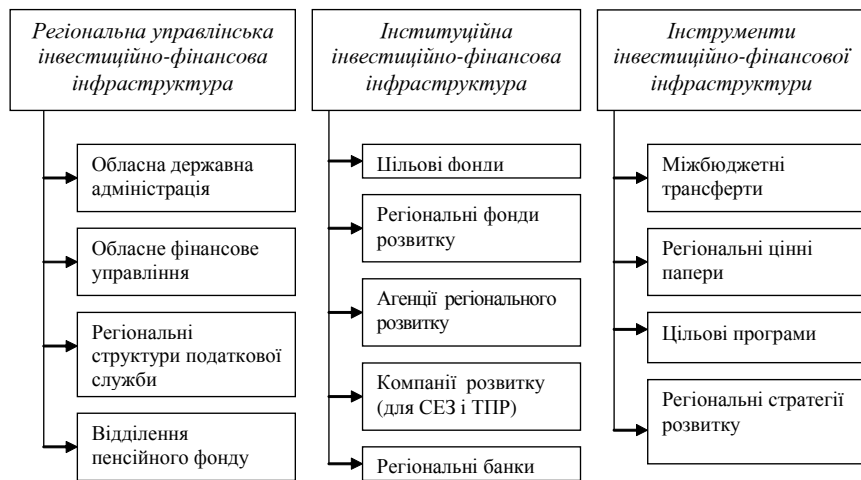

Рис. 1. Концептуальна модель функціонування інвестиційно-фінансової інфраструктури регіону

Запропоновано особисто автором.

З поглибленням значних диспропорцій в економічному та соціальному розвитку регіонів України ключовими проблемами, які потребують нагального вирішення, є зміцнення власного ресурсного потенціалу регіону та запровадження ефективних механізмів стимулювання їхнього розвитку. Власне ці питання і є головними цілями функціонування інвестиційно-фінансової інфраструктури регіону. Концептуальну модель функціонування інвестиційно-фінансової інфраструктури регіону представлено на рисунку 1.

З метою посилення стимулюючої функції кредиту в розвитку економіки регіону вважаємо за необхідне створення на регіональному рівні місцевого банку регіонального розвитку (МБРР). Діяльність МБРР проводитиметься в рамках чинного законодавства (Законів України "Про банки та банківську діяльність" та "Про місцеве самоврядування") та відповідно до основоположних засад державної регіональної політики і програм соціально-економічного та культурного розвитку регіону. Основними засадами діяльності МБРР, в контексті кредитного стимулювання економіки регіону, будуть основоположні засади регіональної політики: системність, комплексність, цілеспрямованість, рівноправність інтересів держави, регіону, суб'єктів господарювання та населення регіону. Цілеспрямованість досягатиметься завдяки кредитуванню конкретних бізнесових проектів та суб'єктів господарювання шляхом установлення пріоритетів кредитування і концентрації ресурсів для їх реалізації. При цьому доступ суб'єктів господарювання до кредитних ресурсів банку повинен бути обов'язково рівноправним [8; 9; 10]. Потрібно звернути увагу також і на те, що створення вищевказаного банку сприятиме і посиленню матеріальної основи діяльності органів місцевого самоврядування та їх ролі у вирішенні соціально-економічних проблем регіону. Адже саме органи місцевої влади повинні регулювати процеси кредитування на регіональному рівні з позицій їх стимулюючого впливу на розвиток економіки регіону. Відповідно зростатиме ступінь участі та відповідальності органів влади на місцях у вирішенні проблем соціально-економічного та культурного розвитку області.

Специфіка роботи сучасного регіонального банку полягатиме, перш за все, у тому, що він обслуговуватиме підприємства, які фінансуються за рахунок місцевого бюджету. Тобто, з одного боку, пропонований до створення банк виконуватиме всі функції комерційного банку, а з іншого — активно впливатиме на соціально-економічний розвиток регіону. З цих засад формуються основні напрями діяльності МБРР: вирішення завдань, пов'язаних з управлінням бюджетними

коштами області; залучення капіталів для оздоровлення економіки регіону; концентрація коштів для фінансування пріоритетних соціально-економічних програм регіону; банківське обслуговування клієнтів. Усі ці напрями роботи МБРР дозволятимуть у взаємодії з органами місцевого самоврядування вирішувати завдання як економічного, так і соціального характеру на місцевому рівні [11].

Ресурси МБРР можуть становити:

1. Капітал:

— асигнування місцевого бюджету в частині, яка буде виділена на створення банку за рішенням обласної ради;

— кошти місцевих підприємств, організацій, які фінансуються з бюджету;

— благодійні внески громадян та громадських організацій.

2. Зобов'язання:

— боргові цінні папери, випущені

місцевими органами влади;

— кошти суб'єктів господарювання регіону та населення (на поточних рахунках та депозити);

— іноземні інвестиції (зовнішні позики, отримані на фінансування місцевих програм та заходів).

Очевидним є те, що з метою управління діяльністю МБРР при його створенні контрольний пакет акцій повинен належати місцевій адміністрації. Водночас необхідно вслякко заохочувати вкладати кошти в банк місцеві підприємства, організації, а також громадян та надати можливість громадськості регіону впливати на соціально-економічну позицію в краї [12].

Вважаємо, формування регіональних банків допоможе створити умови для кредитування економіки й населення регіону в достатніх обсягах і на доступних для всіх умовах.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Проведене у науковій статті дослідження дало змогу сформулювати наступні висновки, а саме:

По-перше, аналіз функціонування елементів інвестиційно-фінансової інфраструктури в регіонах України дозволив виділити такі її особливості, як нерівномірність розміщення та рівня розвитку продуктивних сил, що відображається на нерівномірності розміщення елементів інвестиційно-фінансової інфраструктури в регіонах, яка, у свою чергу, є основною причиною впливу фінансових ресурсів з менш розвинених у більш розвинені регіони

По-друге, інвестиційно-фінансова інфраструктура ефективно працює за наявності таких передумов, як низькі темпи інфляції, успішний розвиток економіки, стабільна законодавча база, сприятливий політичний клімат.

По-третє, враховуючи незначний розвиток інших елементів інвестиційно-фінансової інфраструктури, необхідно: вдосконалити законодавчу базу і процес регулювання їх діяльності з метою запобігання неефективному розвитку інститутів, розвивати мережу інститутів, які спеціалізуються на здійсненні функцій торговця цінними паперами, реєстратора, зберігача, депозитарію в регіонах, посилення ролі фондових бірж як одного з основних елементів інфраструктури фінансового ринку.

По-четверте, завданнями регулювання об'єктної інфраструктури є вибір рівня управління; гармонізація законодавства; запровадження стандартів управління; подолання асиметрії інформації; удосконалення системи індикаторів ринку; запровадження нових інструментів та інститутів інвестиційно-фінансової інфраструктури.

По-п'яте, основні інструменти суб'єктної інфраструктури мають забезпечувати: створення критичної маси інституцій ринку; визначення формату взаємодії між інституціями. Що стосується суб'єктів регуляторного блока, то вони мають дотримуватися принципів несуперечливості в діяльності; узгодженості дій; оптимального розподілу функцій та завдань; складання плану спільних заходів; запровадження ефективного менеджменту.

По-шосте, зміна системи фінансового забезпечення регіонів має ґрунтуватися на усвідомленні необхідності надання регіонам достатньої кількості повноважень у соціально-економічній сфері щодо залучення, акумулювання й розпорядження фінансовими ресурсами для власних потреб з метою досягнення цілей стабільного розвитку.

Стратегічними напрямками реформування системи фінансового забезпечення регіонів мають стати:

1. Формування сприятливого інвестиційного середовища у регіонах та забезпечення інвестиційними ресурсами регіонів України.

2. Посилення фінансової достатності місцевих бюджетів шляхом розширення переліку місцевих податків та зборів, перерахування частини від надходжень загальнодержавних податків, зміни принципів фінансування повноважень місцевих органів та системи розрахунку міжбюджетних трансфертів.

3. Зменшення ролі суб'єктивного чинника при розподілі субвенцій на соціально-економічний розвиток із Державного бюджету через запровадження формалізованих параметрів надання інвестиційних субвенцій; посилення значення бюджету розвитку як одного з вагомих джерел капітальних видатків місцевої влади.

4. Перетворення Державного фонду регіонального розвитку України на реальний інструмент фінансування капітальних видатків, які можуть дати потенційний довгостроковий ефект.

5. Розширення переліку міських рад, які мають право здійснювати емісію муніципальних цінних паперів; залучення заощаджень населення до обігу у фінансовій сфері та трансформація їх у кредитні та інвестиційні ресурси.

Література:

1. Офіційні дані Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

2. Стан та перспективи бюджетного забезпечення територіальних громад у 2013—2014 роках. Засідання фінансистів міст України Асоціації міст України 04 березня 2014 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.auc.org.ua/sites/default/files/slobogankiev04032014.ppt>

3. Бюджетний моніторинг: аналіз виконання бюджету за січень — вересень 2013 року. Інститут бюджету та соціально-економічних досліджень [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ibser.org.ua/news/558>

4. Інновації для розвитку ринку. Річний звіт НКЦПФР за 2012 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nssmc.gov.ua/activities/annual>

5. Інформаційна довідка щодо розвитку фондового ринку України протягом 2011 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nssmc.gov.ua/fund/analytics>

6. Український фондовий ринок: впевненість, стійкість та зростання. Звіт НКЦПФР за 2011 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nssmc.gov.ua/user_files/content/58/1340015412.pdf

7. Про недержавне пенсійне забезпечення. Закон України від 9 липня 2003 року, № 1057-IV. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2003. — № 47—48. — Ст. 372.

8. Грудзевич У.Я. Перспективи розвитку регіональної інфраструктури фінансового ринку / У.Я. Грудзевич // Щорічник наук. пр. "Соціально-економічні дослідження в перехідний період". Серія "Економічні проблеми розвитку виробництва регіону". — Л.: НАНУ ІРД, 2001. — Вип. XXXI. — С. 620—631.

9. Брітченко І.Г. Формування та функціонування регіонального банківського ринкознавства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.02.03 / І.Г. Брітченко. — Донецьк, 2005. — 36 с.

10. Могилюницька М.П. Ефективність банківської системи регіону: методологія і апробація моніторингу / Могилюницька М.П., Васюта В.О., Побурко Я.О. — Л.: Ін-т регіональних досліджень НАН України, 2011. — 63 с.

11. Зверькова Т.Н. Статус регіональних банків: вопросы применения институционального подхода / Т.Н. Зверькова, А.И. Зверькова // Вестник Оренбургского государственного университета. — 2008. — № 9 (91). — Сентябрь. — С. 126—131.

12. Герасимчук З.В. Територіальна організація банківської системи регіонів України: оцінка та стратегії забезпечення її раціональності: монографія / З.В. Герасимчук, Н.І. Корецька. — Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2010. — 312 с.

References:

1. The information of the official site of State Statistics Service of Ukraine (2014), [Online], available at: www.ukrstat.gov.ua

2. The status and prospects of budget support local communities in the years 2013—2014. Meeting financiers cities of Ukraine Association of Cities Ukraine March 4, 2014 [Online], available at: <http://www.auc.org.ua/sites/default/files/slobogankiev04032014.ppt>

3. The budget monitoring: Analysis of budget execution in January — September 2013. Institute for budgetary and social and economic research. [Online], available at: <http://www.ibser.org.ua/news/558>

4. Innovation for the market. Annual report of the National commission on securities and stock market for 2012. [Online], available at: <http://www.nssmc.gov.ua/activities/annual>

5. Background on the development of Ukraine's stock market during 2011. [Online], available at: <http://www.nssmc.gov.ua/fund/analytics>

6. Ukrainian stock market: confidence, stability and growth. Report SSMNC for 2011. [Online], available at: http://www.nssmc.gov.ua/user_files/content/58/1340015412.pdf

7. On Non. Law of Ukraine on July 9, 2003, № 1057-IV. // Vidomosti Verhovnoi Rady, 2003, № 47—48, p. 372.

8. Grudzevich, U.Y. (2001), Perspektivy rozvutku regionalnoi infrastruktury finansovogo rinku. "Social and economic research in transition". The series "Economic problems of production region". NANU IRD, 2001. — Vip. XXXI. — p. 620—631.

9. Britchenko, I.G. (2005), Formuvannya ta funkcionuvannya regionalnogo bankivskogo rinkoznavstva. Abstract of Ph.D. dissertation. Global economy. Donetsk, 36 p.

10. Mogilnitska, M.P. (2011), The efficiency of the banking system of the region: methodology and testing of monitoring. Institute of Regional Studies of NAS of Ukraine, 63 p.

11. Zverkovz, T.N. (2008), The status of regional banks: Issues institutional approach. Bulletin of the Orenburg State University. №9 (91), pp. 126—131.

12. Gerasimchuk, Z.V. (2010), The territorial organization of the banking system of Ukraine's regions: assessment and strategy to ensure its rationality: monograph. RVV LNTU, 312 p.

Стаття надійшла до редакції 20.11.2014 р.